

Een artikel als dit kan natuurlijk niet volledig zijn. Het ging er slechts om, u een indruk te geven. Eén aardig voorval moet er nog even bij. Tegen de gevel van een der fabriekshallen is een stalen trapje van enkele treden. Onder dit trapje staat al enkele jaren een eenzaam exemplaar van de Gewone klis (*Arctium pubens*), op die manier beschermd tegen de menselijke tred. Doch die klis wordt ieder jaar als het ware opgegeten door de larfjes van een mineervliegje, die - door het blad kruipend - al het bladmoes opvreten. De hele plant wordt er grijs door. Een meter of twintig verder staan nóg een paar klissen, die geen last van minering hebben. In 1971 stonden er twee klissen onder het trapje, maar die onder de tweede tree moest noodgedwongen laag blijven vanwege het vele geloop over de trap. Zo stond de plant als het ware diepgehurkt met de kop tussen de schouders te bloeien. Doch de mineervliegjes hadden ook dit exemplaar gevonden!

het bossige Loogkruid (bladz. 115)

Tekening bladz. 113: M. J. C. Kolvoort
Foto bladz. 117: D. Piet,
overige foto's: D. L. Booy van dia's Joh. Bolman

Adres van de schrijver:

B. Boekhout

Een zomerse zondagmorgen bij het Quackjeswater

Het is zondagmorgen half vijf, wanneer het vroege morgenlicht mij doet ontwaken. Ineens ben ik klaar wakker, want mij schiet het idee, dat ik gisteren kreeg, te binnen: een vroege ochtend bij het Quackjeswater in Voorne's Duin. Het is nevelig boven de landerijen rondom mijn huis. De auto voor de deur, die mij straks naar de plaats van bestemming moet brengen, is nat. Door het open raam bereiken mij in de stilte van deze ochtend de reeds herfstachtig aandoende koolmeesgeluidjes. Een tortelduif koert zacht voor zich heen; in de verte roept nog de koekoek. Terwijl ik me voor het raam sta te scheren, zie ik hoe een fitis bezig is, insecten van mijn auto af te pikken.

Nadat alle ochtend-routineklusjes snel zijn afgewikkeld, brengt de auto mij naar 'de Quack'. De zon is bezig, de laatste nevels te verdringen. In de weilanden, die ik passeer, zijn vele kieviten te zien. De zomerzwerftrek is begonnen. Dat ik even later in de nabijheid van het Quackjeswater kom, is duidelijk te zien aan de af- en aanvliegende blauwe reigers. Deze hebben elk jaar een kleine broedkolonie in het Quackjeswater en hoewel de meeste broedsels reeds uitgevlogen zijn, is er toch nog een opvallende activiteit.

Inmiddels heeft de zon het gewonnen van de laatste nevelresten en ziet het er naar uit, dat het weer een stralende, vrij warme zomerdag zal worden. Ik parkeer de auto op het

door 'Natuurmonumenten' daarvoor ingerichte terrein, hang mijn kijker om en ga op weg naar één van de mooiste duinmeren van ons land. Links van me in het struweel brengt de tijftjaf zijn onmiskenbaar lied ten gehore. Rechts van het pad zingt een roodborst en roept een heggemus herinneringen aan de vroege lente op. Dagkoekoeksbloem, nagelkruid, kamperfoelie en valerian vormen de omlijsting. Even later nader ik de laatste bocht in het pad, dat naar de uitkijk over het meer leidt en jawel, de Cetti's zanger (*Cettia cetti cetti* Temminck), de nieuwe aanwinst in dit gebied laat zich horen.

Cetti's zanger

3

Hard en duidelijk schalt zijn roep me tegemoet. Wanneer ik me even stil en verdekt opstel, zie ik hoe deze vogel de onderbegroeiing van de restanten van het zoetwaterkanaal verlaat en oversteekt naar de duinbegroeiing. Iets kleiner dan een nachtegaal, rosig bruin en opvallend schuw is onze nieuwe gast. Wéér klinkt zijn harde roep. Inderdaad: 'meer te horen dan te zien' zeggen de vogelboeken. De soort is vrij algemeen in Zuid-Frankrijk en Spanje. Tijdens mijn verblijf hier zal ik zijn zang nog vele malen vernemen. Het is net alsof hij de aankomende en afgaande wandelaars hier begeleidt. Zodra er bezoek arriveert, hoor je de Cetti's zanger meekomen.

Ik heb me inmiddels comfortabel op één van de houten zitbanken bij de uitkijk op het meer geïnstalleerd. Er waait een frisse zeewind, die het water van het meer zachtjes doet rimpelen. Boven het water vliegen diverse oeverzwaluwen. Er is een kolonie met ca 16 nesten in één van de afgravingen langs de autoweg naar de Haringvlietdam, vlak bij het Quackjeswater. Recht voor mij is een fuut-man bezig met het najagen van vis. Op de plaats, waar hij jaagt, is het net niet diep genoeg om geheel onder te duiken. De fuut zwemt met de kop onder water. Zodra hij een vis meent te zien, brengt hij zijn lichaam rechtstandig naar beneden en bereikt, al trappelend met zijn poten die aan de oppervlakte blijven, met zijn snavel de bodem. Even wat grote kringen in het water en daar is de kop weer boven met een vis en wat bodembegroeiing, die afgeschud wordt. Dan

zwemt de vogel weg in de richting van het nest in een kreek achterin het meer. Het grootste deel van de reis wordt onder water gezwommen, dat gaat voor de fuut beduidend sneller.

Uit de verte klinkt angstig gekef van een meerkoet, die hier met jongen rondscharrelt en wanneer ik de kijker op de rietkraag richt, zie ik de oorzaak: een bruine kiekendiefman. Hij vliegt langzaam boven het riet, staat plotseling bijna stil in de lucht, laat de gele poten uitzakken en schiet dan bijzonder snel omlaag. Enkele noodkreten en dan is het stil. De kiekendief komt niet weer omhoog, zodat aangenomen kan worden, dat hij raakgeslagen heeft. Of de kiekendief hier gebroed heeft, is mij niet bekend.

Een tafeleend-wijfje met enkele jongen komt in het beeld. De kleintjes zijn wat duiken betreft nog niet volleerd, want er zijn af en toe heel wat capriolen nodig om onder te komen. Ook een dodaars komt uit het riet zwemmen. Juist op het moment, dat ik hem in de kijker heb, vliegen uit het riet enkele vogels op die ik niet verwachtte. Het zijn vier woudaap-mannetjes, die het meer overvliegen. Eén ervan zet zich rechts van mij in een boven het water hangende wilg. Het kleinste reigertje van Nederland is dan ca 20 meter van mij verwijderd en door de kijker vallen de zwarte kruin en de zwarte schouders en rug duidelijk op. Ook de rest van het verenpak, fraai roomkleurig geel, is te bewonderen. De andere woudaapjes zijn verder naar binnen gevlogen, alle met de hals in S-bocht ingetrokken (In 'Zien is Kennen' staat vliegbeeld met gestrekte hals vermeld).

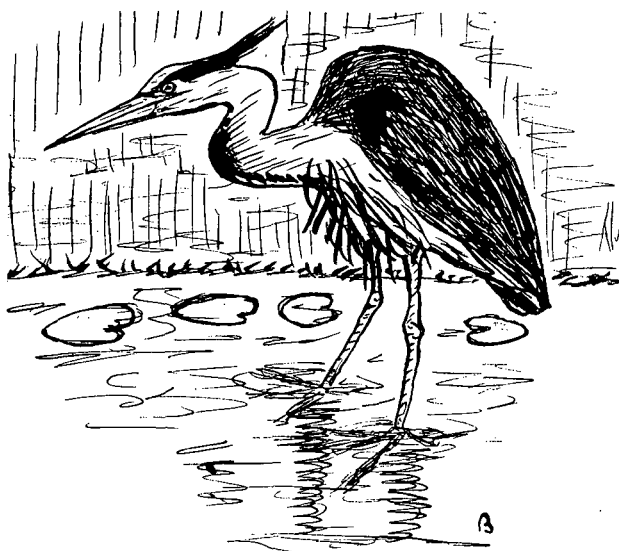
Na ongeveer 6 minuten vliegen de drie mannetjes weer terug en voegt de achtergebleven vogel zich bij hen. Op dat ogenblik komt uit het wilgehout nóg een woudaapje in de lucht, ditmaal een wijfje, dat schuin vóór mij overvliegt en in de begroeiing van het zoetwaterkanaal daalt. Ik sta direkt op om haar te zoeken. Dank zij de hoge begroeiing langs de kant blijf ik goed verborgen en kan ik met de kijker de oeverkant afzoeken. Daar zit het vrouwtje op een tak laag boven het water; ze is duidelijk te zien met de kijker, maar met het blote oog valt ze nauwelijks op. Zij is van boven donker- en van onderen lichtbruin met duidelijke strepen. En dan ben ik getuige van iets, dat je niet elke dag te zien krijgt. De vogel vliegt van de tak af en daalt op de ter plaatse welig groeiende en bloeiende veenwortel. Ze gaat fourageren. Behoedzaam loopt ze met haar

het Woudaapje op de bloeiende Veenwortel

lange tenen over de bladen en stengels van de veenwortel, haar vlak bij de snavelbasis geplaatste ogen strak op het wateroppervlak gericht. Plotseling staat ze doodstil in een houding, die ik ook goed ken van de blauwe reiger. De scherpe ogen hebben een prooi ontdekt. Dan ineens een snelle sprong, waarbij ze half in 't water plonst. Ze komt met een vis in de snavel terug op de veenwortel. De vis wordt op de bekende reigermanier (kop eerst) naar binnen gewerkt. De tocht over water gaat verder. Bij de volgende sprong is het weer raak. Dan komen echter twee vroege wandelaars langs het pad en het woudaapje verdwijnt in de oeverbegroeiing, waaruit ze even later wegvliegt, richting broedterrein in het riet, waarheen 10 minuten geleden ook de mannetjes vlogen. Of er al jonge woudaapjes zijn, is uiteraard moeilijk vast te stellen. De jonge woudaapjes verlaten al snel het nest en klauteren dan behendig als aapjes langs de rietstengels.

Weer terug bij mijn zitplaats zie ik, dat zich achteraan op een ondiep gedeelte een blauwe reiger bezig houdt met fourageren, op een manier, die ik nog niet vaak bij reigers heb kunnen waarnemen. De reiger vliegt en gaat met langzaam slaande vleugels en lang hangende poten laag over het water. Plotseling een duik en hij heeft zijn buit in de snavel, waarmee hij dan terugvliegt naar de ondiepe kant. Zo te zien is het een kanjer van een zeelt. Hij laat de vis tweemaal vallen en dan verdwijnt die vrij soepel in het keelgat. Andere reigers voegen zich bij de visser en dan wordt de spoeling dun. Ze zitten elkaar eigenlijk in de weg en de troep vliegt op. Even later komt er toch weer één terug en dan herhaalt de duik zich nog tweemaal.

vissende Blauwe reiger

Inmiddels is het negen uur geworden. De unieke sfeer van een heel vroege zomermorgen verdwijnt. De eerste bezoekers arriveren, sommige met hond waarvan er één van zijn baas mag loslopen! De eigenaar, die wel lid van Natuurmonumenten blijkt te zijn, beweert niet te weten, dat de hond aan de lijn moet. Het valt mij tegenwoordig meer op, dat leden zo weinig weten van de voorschriften en reglementen. Hier is beslist een werkteurien voor de voorlichting.

Als de bezoekers met hond hun weg vervolgen, besluit ik nog een uurtje te blijven, want pas na tien, wanneer iedereen de koffie op heeft, verwacht ik meer bezoekers. Rechts

van mijn zitplaats verschijnt een nijdig kwakend eendje uit het riet met achter zich 5 grote jongen. Het is een wintertalingvrouwtje, (groene spiegel op de vleugel). Ze steekt met haar kroost het meer over en passeert me op ca 10 meter. Het is interessant om te zien hoe het vrouwtje en de jongen prompt reageren op onraad. Wanneer ik even ga staan, geeft het eendje enkele korte signalen en de jongen stuiven pijlsnel over het water op haar af om dan netjes achter haar te blijven en snel de oversteek naar het veilige riet aan de overzijde te maken. Plotseling valt er een nieuwe eend in; het blijkt een smientwoerd te zijn, direkt herkenbaar aan de kastanjebruine kop met gele kruin. Smienten kunnen in klein aantal in ons land overzomeren. Hier drijft dan zo'n zomergast voor me. Straks, in het late najaar, zullen vele van zijn soortgenoten zich bij hem voegen om hier te overwinteren.

Het is me inmiddels opgevallen, dat in het gedeelte waar de blauwe reigers in het voorjaar hun broedkolonie hebben, door vogels met hun vleugels gewapperd wordt. Met de kijker zie ik drie bijna vliegvlugge jonge reigers, wachtend op pa of ma met voedsel en bezig met vlieg oefeningen: ze stijgen even op en dalen weer snel op het veilige nest. Er vliegen geregeld volwassen reigers de kolonie binnen, maar de jongen reageren daar nauwelijks op. Tot er één hoog in de lucht komt aanzeilen, terug van een fourage-tocht in de polder. Enkele rauwe kreten en de jongen rekken hun halzen en beginnen te 'kekkeren'. Als de oude vogel op het nest is gearriveerd, volgt een groot tumult. De jonge vogels wapperen met hun vleugels en proberen de snavel van de oude reiger te pakken te krijgen, want daaruit moet het lekkers komen. De oude reiger blijft echter nog met de snavel en gestrekte hals rechtop hoog staan. Steeds feller wordt het waaien met de vleugels en ook de aanvallen op de snavel nemen in aantal toe, terwijl woeste kreten het geheel begeleiden. Tenslotte gaat de kop van de oude reiger naar beneden, even een flinke verdikking van de hals en daar glijdt het voedsel in de nestkom. De jongen beginnen direkt aan de maaltijd, waarbij een zelfde temperament wordt getoond als bij het bedelen. De oude verlaat het nest en gaat even verder langs een rietkraag in het volle zonlicht staan. Door de wind zijn de lange blauwzwarte egretten aan het achterhoofd en de afhangende sierveren van borst en rug goed te zien.

Daar verschijnt de bruine kiekendief weer, nu links achter, boven het opgehouden gedeelte. Twee kieviten, die kennelijk nog jongen hebben, gaan er onstuimig op af en de kiekendief probeert al manoeuvrerend hun felle aanval te ontlopen. Verderop wordt de jacht van de kievit overgenomen door vier kauwen, die de kiekendief voorlopig geen schijn van kans geven om zijn jachtbedrijf normaal uit te oefenen. Hij verdwijnt in het riet.

Het loopt tegen 10 uur en net wil ik opstaan om de thuisreis te aanvaarden, als een scherp en schor 'kraa' of 'aark' boven mij weerklinkt. Een grote geelbruine vogel, grillig gestreept, reigermodel, vliegt over en daalt verderop in het wilgehout. Dat is de roerdomp, één van onze schaarse broedvogels, die men ook al niet vaak te zien krijgt. Zijn overvliegen doet me nog even mijn vertrek uitstellen. Samen met enkele inmiddels nieuw-aangekomen liefhebbers zie ik de roerdomp even later voorbij vliegen, met langzame vleugelslag het meer oversteken en in het riet verdwijnen.

Het komt me voor, dat ik vanochtend niets te klagen heb gehad over de vogels van het Quackjeswater. Er zijn dagen, dat men beslist minder te zien krijgt. Op het appèl ontbraken vanochtend o.a. de boomvalk en het paartje van de geoorde fuut, die hier een week geleden wel te zien waren. Alle soorten tegelijk uit één gebied neemt men bij het vogelen nu eenmaal vrijwel nooit waar.

Ik ga terug naar de auto. Nauwelijks ben ik op het pad of de Cetti's zanger meldt zich weer. In de ruigte boven het water naast het pad zingt de kleine karekiet en schettert de winterkoning. Ook de rietgors is er en telt zijn grappig 'één-twee-drietje'.

Enkele rauwe kreten uit de dichte begroeiing maken me nog duidelijk, dat ook de water-ral hier huist. Toch nog eens proberen ook deze te zien te krijgen. Enkele jaren geleden heb ik hem eens zeer fraai kunnen bekijken, in de ruigte van een toen nog nat gedeelte van Voorne's Duin.

Met de gedachte aan een spoedig weerzien met dit natuurmonument ga ik naar huis, op naar de koffie.

Adres van de schrijver:

Tekeningen van de auteur

G. Houtman

Afwijkende bloemen

BOTKE leerde in zijn plantkundeboeken: een bloem is een tak, veranderd met het oog op de voortplanting. REINDERS zegt: de bloem is een ineengedrongen tak met bladeren, die ten behoeve van de zaadvorming een diep ingrijpende metamorfose hebben ondergaan. De tak heet bloembodem, de bladeren heten bloembekleedselen en voortplantingsorganen. Deze kennis werd ons bijgebracht na de lagere school. Op de lagere school leerden wij vroeger en leren de kinderen nog: een bloem heeft kelkbladen, kroonbladen, één of meer stampers en meeldraden. En dit hebben we allen ongetwijfeld onthouden.

'Doe je echter aan planten' of wandel je veel buiten, dan merk je al gauw dat de hierboven vermelde eenvoudige of meer ingewikkelde kennis meestal wel opgaat, maar dat het soms toch niet klopt. Grassen, zegges en samengesteldbloemigen brengen de eerste moeilijkheden. Maar het leerboek lost deze schijnbare afwijkingen van de regel spoedig op.

Moeilijker wordt het als de bloem werkelijk afwijkingen gaat vertonen. Hieronder volgen enige voorbeelden.

Papaver

Tussen enige honderden Naaktstengelige papavers (*Papaver nudicaule* L.), die in een groot perk voor het station de entree van Hoorn opsierden, stond één plant met zeer rare bloemen. Twee van deze bloemen tekende ik voor u (*fig. 1, a en b*). Van het kelk en kroon

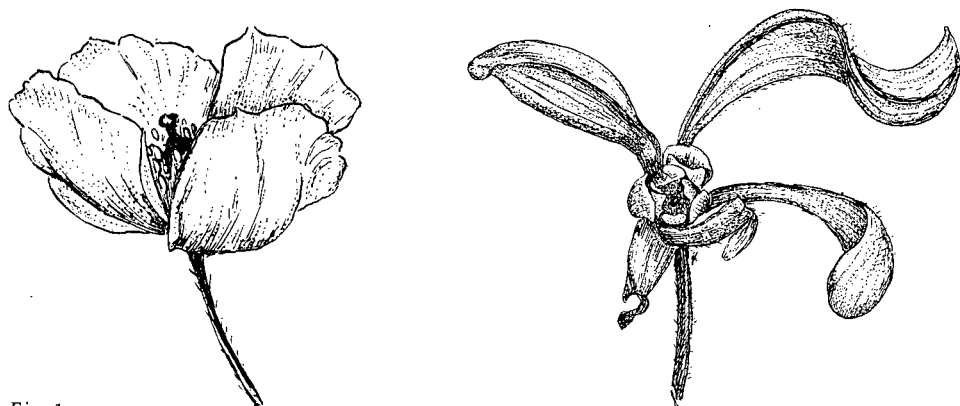

Fig. 1

Naaktstengelige papaver

links normale bloem, rechts abnormale bloem op $\frac{1}{2}$ van de ware grootte